BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARINING INGLIZ TILIDA PRODUKTIV MULOQOT KO‘NIKMALARINI AKMEOLOGIK YONDASHUV VA STORYTELLING TEXNOLOGIYASI ASOSIDA RIVOJLANTIRISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH

Turdiyeva Ferusa Sobirjon qizi
Yashnobod tumani 30-maktab ingliz tili fani o‘qituvchisi
DOI:https://doi.org/10.5281/zenodo.23066718

Annotatsiya

Mazkur tezisda boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ingliz tilida produktiv muloqot ko‘nikmalarini akmeologik yondashuv va storytelling texnologiyasi asosida rivojlantirish metodikasini takomillashtirish masalasi yoritilgan.

Akmeologik yondashuv o‘quvchining individual imkoniyatlari va rivojlanish dinamikasini hisobga olishga, storytelling texnologiyasi esa til materiallarini mazmunli, emotsional va kommunikativ vaziyatlarda o‘zlashtirishga imkon beradi. Tezisda mazkur ikki yondashuvning integratsiyasiga asoslangan A-STORY metodik modeli taklif etiladi. Model motivatsiya, hikoyani anglash, tayanch asosida qayta hikoyalash, interaktiv muloqot, mustaqil hikoya yaratish va refleksiya bosqichlarini qamrab oladi.

Kalit so‘zlar: boshlang‘ich ta’lim, ingliz tili, produktiv muloqot, kommunikativ kompetensiya, akmeologik yondashuv, storytelling, hikoyalash, speaking, scaffolding, motivatsiya, refleksiya.

Kirish. Bugungi kunda xorijiy tillarni o‘qitishning asosiy maqsadlaridan biri o‘quvchilarda til vositalaridan real kommunikativ vaziyatlarda foydalanish qobiliyatini shakllantirishdan iborat. Ayniqsa, boshlang‘ich sinf bosqichida ingliz tiliga ijobiy munosabatni shakllantirish, o‘quvchining o‘z fikrini sodda va tushunarli tarzda ifodalashiga imkon berish hamda kommunikativ faolligini rivojlantirish keyingi til ta’limi uchun muhim poydevor yaratadi.

O‘zbekiston Respublikasida ham xorijiy tillarni o‘qitish sifatini oshirishga katta e’tibor qaratilmoqda. Jumladan, 2024-yil 2-fevraldagi PQ-53-son qarorda umumiy o‘rta ta’lim muassasalarida xorijiy tillarni o‘qitish samaradorligini oshirish, o‘quvchilarda nutqiy ko‘nikmalarni shakllantirish hamda xorijiy til o‘qituvchilarining zamonaviy metodikalar bo‘yicha malakasini oshirish vazifalari belgilangan.

Mazkur vazifalar boshlang‘ich ta’lim bosqichida ingliz tilini o‘qitish metodikasini takomillashtirishni, xususan, o‘quvchilarning produktiv muloqot ko‘nikmalarini rivojlantirishga yo‘naltirilgan interaktiv texnologiyalardan foydalanishni talab etadi.

Produktiv muloqot ko‘nikmasi o‘quvchining ingliz tilida o‘z fikrini mustaqil ifodalashi, savol berishi, savollarga javob berishi, suhbatni davom ettirishi, voqea-hodisalarni ketma-ket bayon qilishi va kommunikativ vaziyatga mos yangi gaplarni yaratish qobiliyatini anglatadi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun bunday ko‘nikmalarni shakllantirishda storytelling — hikoyalash texnologiyasi muhim metodik imkoniyatlarga ega. Storytelling o‘quvchini til materialini alohida so‘z va grammatik qoidalar sifatida emas, balki muayyan qahramon, voqea va vaziyat bilan bog‘liq holda o‘zlashtirishga yo‘naltiradi.

Yosh bolalarning hikoyalash qobiliyatlari oddiy nomlash va sanab berishdan voqealarni bog‘lash, ketma-ketlikda bayon qilish va to‘liq narratsiyaga tomon rivojlanishi mumkin; bunday rivojlanish kommunikatsiya va tafakkur bilan chambarchas bog‘liq.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Shuningdek, 2024-yilda o‘tkazilgan tadqiqotda yosh o‘quvchilarning storytelling topshiriqlarida bosqichma-bosqich nutqiy tayanchlardan foydalanish ingliz tilida speaking qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik vosita sifatida o‘rganilgan.

Shu sababli storytellingni akmeologik yondashuv bilan integratsiyalash boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ingliz tilida produktiv muloqotini rivojlantirishning istiqbolli metodik yo‘nalishlaridan biri sifatida qaralishi mumkin.

Tadqiqotning maqsadi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ingliz tilida produktiv muloqot ko‘nikmalarini akmeologik yondashuv va storytelling texnologiyasi asosida rivojlantirish metodikasini takomillashtirish.

Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilanadi:

- produktiv muloqot ko‘nikmalarining tarkibiy qismlarini aniqlash;
- akmeologik yondashuvning boshlang‘ich ingliz tili ta’limidagi imkoniyatlarini ochib berish;
- storytelling texnologiyasining pedagogik va kommunikativ imkoniyatlarini aniqlash;
- storytelling va akmeologik yondashuvning integratsiyalashgan metodik modelini ishlab chiqish;
- o‘quvchilarning produktiv muloqot ko‘nikmalarini baholash mezonlarini taklif etish.

Tadqiqot metodlari. Tadqiqotda pedagogik kuzatish, ilmiy-metodik adabiyotlarni tahlil qilish, qiyosiy tahlil, pedagogik modellashtirish, suhbat, diagnostik topshiriqlar va refleksiv baholash metodlaridan foydalaniladi. Tadqiqotning metodologik asosini kommunikativ, shaxsga yo‘naltirilgan, faoliyatga yo‘naltirilgan va akmeologik yondashuvlar tashkil etadi.

Akmeologik yondashuvda o‘quvchining faqat yakuniy natijasi emas, balki uning individual rivojlanish dinamikasi muhim hisoblanadi. Shu nuqtayi nazardan boshlang‘ich sinf o‘quvchisi “barcha o‘quvchilar bir xil natijaga erishishi kerak” tamoyili asosida emas, balki “har bir o‘quvchi o‘zining avvalgi natijasidan yuqoriroq darajaga ko‘tarilishi kerak” tamoyili asosida rivojlantiriladi.

Storytelling texnologiyasining imkoniyatlari. Storytelling boshlang‘ich sinf ingliz tili darslarida quyidagi vazifalarni bajarishi mumkin:

1. yangi lug‘aviy birliklarni kontekstda o‘zlashtirish;
2. tinglab tushunish ko‘nikmasini rivojlantirish;
3. o‘quvchilarning og‘zaki nutqini faollashtirish;
4. dialogik va monologik nutqni rivojlantirish;
5. o‘quvchilarning tasavvuri va ijodkorligini qo‘llab-quvvatlash;
6. ingliz tilida gapirishga bo‘lgan ishonchni oshirish;
7. mustaqil hikoya tuzish ko‘nikmasini shakllantirish.

Storytelling jarayonida o‘quvchi dastlab tayyor hikoyani tinglaydi, keyin hikoya tarkibini anglaydi, rasmlar yoki kalit so‘zlar yordamida qayta hikoyalaydi va nihoyat mustaqil hikoya yaratadi.

Demak, storytellingning metodik zanjiri quyidagicha ifodalanadi:

Tinglash → Anglash → Tayanch asosida hikoyalash → Muloqot → Mustaqil hikoya → Ijodiy nutq.

Akmeologik yondashuv va storytelling integratsiyasi

Tadqiqotda A-STORY modeli taklif etiladi:

A — Aim – kommunikativ maqsadni belgilash;
S — Stimulate – o‘quvchini hikoyaga qiziqtirish;
T — Tell – hikoyani tinglash va tushunish;
O — Organize – voqealar va hikoya elementlarini tartibga solish;
R — Reproduce – hikoyani tayanch asosida qayta hikoyalash;
Y — Your Story – mustaqil va ijodiy hikoya yaratish.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Mazkur modelda o‘quvchining pedagogik yordamga ehtiyoji bosqichma-bosqich kamayib, uning mustaqil kommunikativ faoliyati ortib boradi.

1. Aim — kommunikativ maqsad

Dars boshida o‘quvchiga aniq vazifa beriladi:

“Today you will tell a story about your family.”

Bu o‘quvchiga darsning kommunikativ maqsadini tushunishga yordam beradi.

2. Stimulate — motivatsiya

O‘qituvchi rasm, predmet, musiqa, qisqa video yoki muammoli savoldan foydalanadi:

“Look at the picture. What happened?”

O‘quvchi qisqa javob bilan kommunikativ faoliyatga kirishadi.

3. Tell — hikoyani taqdim etish

O‘qituvchi yoshga mos qisqa hikoyani taqdim etadi.

Masalan:

Tom and His Red Ball

Tom has a red ball.

He plays in the park.

Suddenly, his ball disappears.

Tom looks under the tree.

He sees a little dog.

The dog has the ball.

Tom gets his ball and smiles.

4. Organize — hikoyani tuzilmaga keltirish

O‘quvchilarga quyidagi savollar beriladi:

- Who?
- Where?
- What happened?
- What did he do?
- How did the story end?

Shuningdek, o‘quvchilar rasmlarni voqealar ketma-ketligiga joylashtiradilar.

5. Reproduce — qayta hikoyalash

O‘quvchi kalit so‘zlar va rasmlar yordamida hikoyani qayta hikoya qiladi.

Bu bosqichda o‘qituvchi xatolarni darhol to‘xtatishdan ko‘ra, avvalo o‘quvchining fikrini ifodalashiga imkon berishi maqsadga muvofiq.

6. Your Story — mustaqil hikoya

Eng muhim bosqichda o‘quvchi tayyor hikoyani takrorlamaydi, balki unga yangi mazmun qo‘shadi.

Masalan:

“What happened next?”

O‘quvchi:

“The dog followed Tom. They became friends.”

Bu bosqichda reproduktiv nutq produktiv nutqqa aylanadi.

Produktiv muloqot ko‘nikmalarini baholash mezonlari

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining kommunikativ rivojlanishini quyidagi mezonlar asosida baholash mumkin:

Mezon	Boshlang‘ich daraja	Rivojlanayotgan daraja	Yuqori daraja

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Lug‘at	Tayanch so‘zlardan foydalanadi	Yangi so‘zlarni qo‘llaydi	So‘zlarni mustaqil tanlaydi
Ravonlik	Tez-tez to‘xtaydi	Qisqa gaplar bilan gapiradi	Nisbatan ravon gapiradi
Muloqot	Savolga javob beradi	Savol-javobda qatnashadi	Savol beradi va suhbatni davom ettiradi
Hikoyalash	Tayyor gapni takrorlaydi	Tayanch asosida hikoya qiladi	Mustaqil hikoya yaratadi
Ijodkorlik	Modelga tayanadi	Ayrim o‘zgarishlar kiritadi	Yangi mazmun yaratadi
Refleksiya	O‘z faoliyatini baholay olmaydi	Oddiy baho beradi	O‘z rivojlanishini tahlil qiladi

Ushbu mezonlardan foydalanishning muhim jihati shundaki, o‘quvchi boshqa o‘quvchilar bilan emas, avvalo o‘zining oldingi natijalari bilan taqqoslanadi.

Metodik topshiriqlar tizimi. Storytelling asosidagi mashqlar murakkablik darajasiga ko‘ra quyidagicha tashkil qilinishi mumkin:

Reproduktiv topshiriqlar:

- Listen and repeat.
- Match the words and pictures.
- Put the pictures in order.
- Answer the questions.

Interaktiv topshiriqlar:

- Ask your partner.
- Describe the picture.
- Tell your partner what happened.
- Find the missing information.

Produktiv topshiriqlar:

- Continue the story.
- Change the ending.
- Add a new character.
- Create your own story.

Akmeologik-refleksiv topshiriqlar:

- What did you learn today?
- What new words did you use?
- What was easy?
- What was difficult?
- What can you do better next time?

Shu tarzda o‘quvchining nutqiy faoliyati oddiy reproduktiv mashqdan mustaqil va ijodiy kommunikatsiyaga tomon rivojlanadi.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi quyidagilarda namoyon bo‘ladi:

- boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ingliz tilidagi produktiv muloqot ko‘nikmalari lug‘aviy, ravonlik, interaktivlik, hikoyalash, ijodkorlik va refleksiv komponentlar asosida tizimlashtiriladi;

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

- storytelling texnologiyasini akmeologik yondashuv bilan integratsiyalashgan A-STORY modeli taklif etiladi;
- o‘quvchini tayyor nutqni takrorlashdan mustaqil kommunikativ faoliyatga olib boruvchi bosqichli metodika ishlab chiqiladi;
- produktiv muloqotni baholashda individual rivojlanish dinamikasini hisobga olish mexanizmi asoslanadi.

Taklif etilayotgan metodikadan boshlang‘ich sinf ingliz tili darslarida, speaking mashg‘ulotlarida, to‘garaklarda, qo‘shimcha ta’lim kurslarida hamda boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining metodik tayyorgarligida foydalanish mumkin.

Metodikani amalga oshirish uchun o‘qituvchiga murakkab texnik vositalar shart emas. Rasmli kartochkalar, hikoya xaritasi, kalit so‘zlar, savollar va oddiy audio yoki video materiallarning o‘zi yetarli bo‘lishi mumkin.

Xulosa. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ingliz tilida produktiv muloqot ko‘nikmalarini rivojlantirishda storytelling texnologiyasidan foydalanish o‘quvchini til materialini passiv qabul qiluvchidan faol kommunikativ subyektga aylantirish imkonini beradi.

Akmeologik yondashuv esa mazkur jarayonni o‘quvchining individual imkoniyatlari, motivatsiyasi, mustaqilligi va rivojlanish dinamikasini hisobga olgan holda tashkil etishga xizmat qiladi.

Tadqiqotda taklif etilgan A-STORY modeli — Aim, Stimulate, Tell, Organize, Reproduce, Your Story boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini tayyor nutq namunasini takrorlashdan mustaqil va ijodiy inglizcha muloqotga olib boruvchi metodik mexanizm sifatida qaraladi.

Shunday qilib, akmeologik yondashuv + storytelling + scaffolding + interaktiv muloqot + refleksiya integratsiyasi boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ingliz tilida produktiv muloqot ko‘nikmalarini rivojlantirish metodikasini takomillashtirishning muhim yo‘nalishi hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2024). Umumiy o‘rta ta’lim muassasalari o‘quvchilarini xorijiy til va zamonaviy kasblarga o‘qitish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida: PQ-53-son, 2024-yil 2-fevral.
2. Cameron, L. (2001). Teaching Languages to Young Learners. Cambridge University Press.
3. Ellis, G., & Brewster, J. (2014). Tell It Again! The Storytelling Handbook for Primary English Language Teachers. British Council.
4. Nation, I. S. P., & Newton, J. (2009). Teaching ESL/EFL Listening and Speaking. Routledge.
5. Robin, B. R. (2008). Digital storytelling: A powerful technology tool for the 21st century classroom. Theory Into Practice, 47(3), 220–228.
6. MacIntyre, P. D., Clément, R., Dörnyei, Z., & Noels, K. A. (1998). Conceptualizing willingness to communicate in a L2: A situational model of L2 confidence and affiliation. The Modern Language Journal, 82(4), 545–562.
7. Kang, S. J. (2005). Dynamic emergence of situational willingness to communicate in a second language. System, 33(2), 277–292.
8. Zhou, H., & Chinokul, S. (2024). The effects of mediated prompts as dynamic assessment intervention to assist storytelling tasks on young students’ English-speaking abilities. rEFLections, 31(3), 1434–1461.
9. Stadler, M. A., & Ward, G. C. (2005). Supporting the narrative development of young children. Early Childhood Education Journal, 33(2), 73–80.
10. National Council of Teachers of English. (2022). Teaching Storytelling Position Statement.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.